

FÁBIÁN ÉVA¹

Helvey Tivadar vegyészmérnök közéleti tevékenysége

Helvey (1908-ig Heidelberg Tivadar) Pesten született 1863-ban. A Deák-téri evangélikus főgimnáziumban érettségizett. 1882-től Zürichben folytatta tanulmányait, itt 1885-ben vegyészmérnöki képesítést szerzett, majd két éven át az egyetem kémiai-technológiai tanszékén tanársegédként dolgozott, később ugyanitt, 1897-ben doktorált. 1887-ben hazatért, belépett a Weil és Fischer Kátrányvegyészeti Gyárba, melynek 1896-ban egyéni cégtulajdonosa lett. [1]

Helvey gyára a századfordulón a fedél- és szigetelőanyagok gyártása mellett elsősorban a kátrányfeldolgozó ipar létesítésével, majd különböző fertőtlenítőszer gyártásával, a borax és a borsavgyártás meghonosításával nemcsak forgalmát, de jó hírét is növelte. Később parafakő, festékek és klf. vegyszeti cikkek gyártásával a vezető magyar iparvállalatok sorába tartozott. A gyár fejlesztéséhez, a termékválaszték bővítéséhez a szakirodalomban való búvárkodása mellett laboratóriumi kutatásai eredményeit is hasznosította. Erről értekezései és szabadalmai is tanúskodnak. [1]

Helvey kísérletei mellett sokat utazott. Külföldi útjai során értékes szakmai-üzleti kapcsolatokat teremtett német, osztrák, francia és angol vegyészeti körökkel.

Helvey a gyártmányfejlesztés, a termékválaszték bővítése mellett egyesületekben és szervezetekben is dolgozott.

A Magyar Általános Hitelbank és a Magyar Földhitelintézet alapítású (1893) „Hermes” Magyar Általános Váltóüzlet Rt.-nak közel két évtizeden át igazgatósági tagja, az Országos Ipartanácsnak, az Országos Iparegyesületnek is tagja volt. Utóbbi 1890-ben aranyéremmel tüntette ki, mint a „honi ipar öntudatunkra ébresztői és munkálói” egyikét. [1]

Az Országos Ipari és Kereskedelmi Oktatási Tanácsa Kereskedelmi Oktatási szakosztályának is tagja volt. [1]

Az 1902-ben alakult Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége Egyesületnek alapító tagja, végrehajtó bizottsági, és hosszú éven át igazgatósági tagja volt, az Egyesület közreműködésével 1908-ban alapított Nyugat Könyvkiadót 5000 koronával támogatta. [1, 2, 3]

A MGYOSZ alapítását követően 1904-ben megalakult Magyar Vegyészeti Gyárosok Országos Egyesületének alapító tagja, alelnöke, majd 1908-1911 között elnöke volt. Az egyesület hivatalos közlönye, a Vegyészeti Lapok felelős szerkesztői feladatát látta el 1906-1911 között, egyben a lap műszaki részének vezetője is volt.

¹ Magyar Vegyészeti Múzeum, 8100 Várpalota, Thury vár.

A Kir. Magyar Természettudományi Társulatnak 1894-től volt tagja, a Társulat kémiai-ásványtani szakosztálya Than Károly halálát követő 1910-es közgyűlésén Lengyel Bélát elnökké, Helvey Tivadart másodelnökké választotta meg. [4, 5]

A Magyar Mérnök-és Építész Egyletnek 1893-tól volt tagja. [6] A MMÉE Vegyész-mérnöki Szakosztálya, a Magyar Vegyészeti Gyárosok Országos Egyesülete kezdeményezésére szervezett, a Magyar Vegyészek Első Országos Kongresszusát előkészítő bizottság munkájában is közreműködött. Az 1910. nov. 5-8. között a MMÉE Bp. IV. kerület Reáltanoda utcai székházában megrendezett kongresszuson Fabinyi Rudolf egy. tanár, Ilosvay Lajos egy. tanár, Kohner Adolf gyáros és Lengyel Béla egy. tanár mellett Helvey elnöki tisztséget látott el és előadást tartott A vegyészeti ipar fejlődése Magyarországon címmel. A konferencia harmadik napján Helvey Tivadar elnöksége alatt vitáztak a hazai gyárakban alkalmazott vegyészek szakképzéséről. Mint elnök a vita bevezetésében megjegyezte: „Vegyészekben nálunk nagy a túlprodukció, és pedig egészségtelen túlprodukció. Külföldön egy ügyes vegyész a gyárnak mondhatnám tőkéjéhez tartozik, nálunk pedig legalább eddig még alig tesz számot.” [1]

Közben Helvey társadalmi tevékenysége bővült, Budapest IX. kerületében képviselőnek jelöltette magát. Politikai ambíciói kezdtek kibontakozni elsősorban barátja Goldberger Lajos vegyész, a Kartonnyomóipari Rt. műszaki igazgatója, a MGYOE-nek választmányi tagja ösztönzésére. Első lépésként ekkor magyarosította nevét a BM engedélyével 1908. márc. 6-án. Továbbá részt vett a koalíciós pártok által szervezett akciókban is. Az 1910-ben megtartott választásokon megbuktak a koalíciós pártok, és megbukott Helvey is. [7]

Helvey az 1920-as években a klf. egyesületekben való tevékenységéből visszavonult, kizárólag vállalatával és a vegyészeti ipar problémáival foglalkozott 1929. május 22-én bekövetkezett haláláig. [1]

Visszatérve a Magyar Vegyészeti Gyárosok Országos Egyesületére és abban Helveynek végzett maradandó munkásságára.

A XIX. század második felében a vegyészeti ipar a legfiatalabb iparágaink közé tartozott, amely a kiegyezés után rohamos fejlődésnek indult. 1898-1908 között a vegyipar már túl van a kezdet nehézségein, kisipari jellege megszűnik, nagyiparrá alakul. 1898-ban a 134 vegyipari vállalatnak már kb. 30%-a részvénytársaság. Az 1904. évi iparfejlesztő emlékirat szerint a vegyipari vállalatok száma már 190 körül jár. Ez a tekintélyes termelőág, melynek természeténél fogva a többi iparágétól eltérő érdekei és sajátos feltételei vannak, és évtizedeken át nélkülözte a szakszerű érdekképviselőt, elérkezettnek látta a Magyar Vegyészeti Gyárosok Országos Egyesületének a megalakítását. [8]

Az alakuló közgyűlés, (amelyet a vegyészeti iparvállalatokhoz kiküldött, csatlakozásra szólító felhívás előzött meg) 1904. okt. 16-án volt Kohner Ágoston elnökletével, aki a Hungária Műtrágya Kénsav- és Vegyipari Rt. Igazgatósági elnöke volt. Az Egyesülethez a vegyészeti ipar csaknem valamennyi szakága köréből 47 vállalat csatlakozott. [9]

Az alakuló közgyűlés az Egyesület elnökévé Kohner Ágostont, alelnökeivé Benes Józsefet, a Hungária Műtrágya-, Kénsav- és Vegyipari Rt. vezérigazgatóját és Helvey Tivadart választotta meg. Egyben megalakította az egyesület igazgató-választmányát és az egyesületi iroda vezetésével Bokor Gusztávot, a MGYOSZ másodtitkárát bízta meg. [10]

Kohner elnöki székfoglalójában vázolta az egyesületre váró feladatokat és hangoztatta, hogy az iparfejlesztés kérdése mellett a vegyészeti ipar érdekképviselőének foglalkoznia kell nemcsak a vámpolitika, a kivitelfejlesztés, a közlekedés és adózás kérdésével, hanem a szabadalmi törvényalkotás ügyét és a magyar vegyészeti kar szakképzésének korszerű fejlesztését is programba kell iktatni. Nyomatékosan

hangoztatta, hogy erős ipari közvélemény kialakítása szükséges a törvényhozás és a kormány befolyásolására. A közgyűlés az 1907 decemberében elhunyt Kohner Ágoston utódjául Helvey Tivadart választotta meg az Egyesület elnökévé. [10] Helvey: az Egyesület irányítását elhivatottsággal, nagy szakértelemmel és odaadó lelkesedéssel vette kézbe. Céltudatos munkásságának eredménye volt az egyesület tekintélyének, súlyának és jelentőségének fokozatos és erős gyarapodása, amit azzal vívott ki, hogy az egyesület a vegyészeti iparágak érdekében nemcsak nagy erővel, de minden felmerülő kérdésben alapos tudással, lelkiismeretes vizsgálatok alapján szállott síkra és hivatottságának, elmélyedő szakmunkásságának számos esetben fényes bizonyosságát adta. Helvey elnöksége idején az egyesület tagjainak száma megkétszereződött, a kormány és a hivatalos körök előtt az egyesület tekintélye és erkölcsi értéke jelentősen növekedett. Az egyesület szolgálatait egyre fokozódó mértékben vették igénybe, és a vegyészeti ipart érintő kérdésekben az egyesületet szakvéleményadásra rendszeresen felkérték. [10]

Helvey a Magyar Vegyészeti Gyárosok Országos Egyesületében betöltött alelnöki, elnöki tisztsége mellett 1906-1911 között az egyesület hivatalos közlönye, a Vegyészeti Lapok felelős szerkesztői feladatát is ellátta, egyben a lap műszaki részének vezetője is volt, a közgazdasági részt Bokor Gusztáv szerkesztette. A Vegyészeti Lapok, az összes vegyészeti iparág és a kémiai technológia kérdéseit, valamint a magyar vegyészek érdekeit felkaroló szaklap, a Magyar Vegyészeti Gyárosok Országos Egyesületének hivatalos közlönye I. évfolyam 1. száma Budapest, 1906. okt 20-án jelent meg. [11] A Beköszöntőben a szerkesztőség ismerteti a lap programját: ugyanazokat az iparpolitikai célokat kívánják szolgálni, melyek előmozdításán az egyesület is munkálkodik, fel akarják ölelni a hazai ipar mindazon ágainak gazdasági érdekeit, melyeket a vegyészeti iparágak gyűjtő elnevezés alatt szokás összefoglalni, szót kívánnak adni hasábjaikon más iparágak vagy iparvállalatok jogos ügyének. A közgazdasági kérdések mellett figyelemmel fogják kísérni a vegyészeti iparágak technikájában felmerülő eseményeket és mozzanatokat, amelyek akár a gyakorlati élet, akár a tudományos kutatás, akár a szakirodalom terén nyilvánulnak meg. A lap célja, hogy a magyar vegyészek kari érdekeinek higgadt, de ha kell erélyes szószólója legyen. Továbbá a vegyészeti szaktudás, mint a vegyészeti ipar legfontosabb termelési tényezője anyagi és erkölcsi elismerését és jogos érdekeit kívánja szolgálni. [11]

A szerkesztőség a lap első számát megküldte mindazoknak, akiktől erkölcsi támogatást remélhettek, egyben a megkeresetteket felkérték, hogy lépjenek be a lap munkatársainak sorába cikkek és közlések írásával, továbbá a külföldön már jól bevált rendszerhez hasonlóan a kémiai technológia fontosabb kérdéseiről és a főbb iparágak technikájában előforduló újabb mozzanatokról időről-időre állandó referensként a lap olvasóit tájékoztatni szíveskedjenek. [12]. Helvey szerkesztő már az első két évfolyamban publikált: A különböző mangánérccekről, A festékipari haladásáról, Utak portalanításáról, és szakterületéből A kátrányipar újabb haladásáról cikksorozatban. A szerkesztőség a lap színvonalát eredeti cikkek közlésével kívánta megtartani. Önálló dolgozatok írását már 1909-ben szakirodalmi pályázat kiírásával ösztönözte. Az első díj Helvey adományából a 400 koronás, a második díj a Vegyészeti Lapok 300 koronás pályadíja volt.

1910-ben a pályázatra beérkezett dolgozatokat Ilosvay Lajos elnökletével egy zsűri bírálta el (tagjai voltak: Pfeifer Ignác, Szarvasy Imre, Helvey Tivadar és mások). A zsűri az első díjat Altnéder Ferenc főbányatanácsosnak Ciánlúgzási kísérletek cikksorozatáért, a második díjat Szathmáry László műegyetemi tanársegédnek Tanulmányok a cinkmészindigócsáva készítésének köréből c. dolgozatáért ítélte oda. [13, 14]

Az Egyesület a végzett munkájáról évi jelentésein kívül a szaksajtóban, 1906-tól a Vegyészeti Lapokban számolt be, melyben tág tér kínálkozott mindazon szakkérdések megvitatására, nagyobb keretek és a nyilvánosság számára való feltárására, amely ügyek az ipart és az egyesületet foglalkoztatták. A Vegyészeti Lapok 1912. május 8-án megjelent, VII.

évfolyam 12. számában tájékoztatta olvasóit, hogy Helvey Tivadar visszalépett főszerkesztői tevékenységéből, amelyet Szarvasy Imre műegyetemi tanár fog folytatni.

Helvey munkásságának ismertetését a MGYOE-nak szaklapjában, a Magyar Gyáriparban megjelent méltatásával fejezem be. „Kiváló érdemeiért egészen kivételes megbecsülésben volt része: tekintély volt a szó legnemesebb értelmében a magyar vegyészeti iparban, de irányadó volt szava és véleménye az ipari termelés általánosabb érdekű kérdéseiben is.” [15]

Irodalom:

1. Fábíán Éva: Helvey Tivadar (1863-1929) munkássága szerves vegyiparunk alakításában. Magyar Kémikusok Lapja, 2004. 59. évf. 10. szám, pp. 334-336.
2. Koffler Károly: A Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége. Árvay József: A magyar ipar. Budapest, 1941. pp. 448-454.
3. Buda Attila: Nyugat Kiadó vázlatos története I. 1909-1910. Természettudományi Társulat: Választmányi ülései. Természettudományi Közlöny 1894. 26. kötet, pp. 600-602
4. Természettudományi Közlöny 1910, 42. kötet, p. 333
5. Magyar Mérnök és Építész Egylet Tagjainak cím- és lakásjegyzéke. Budapest, 1893. p. 14.
6. KEMIKÁL története, készült a centenáriumra. Kézirat.
7. Szabadváry Ferenc:
8. Bolberitz Károly: A Magyar Vegyészeti Gyárosok Országos Egyesületének története. Árvay József szerk.: A magyar ipar. Budapest, 1941. pp. 489-492
10. A Vegyészeti Gyárosok Országos Egyesülete jubileuma. Magyar Gyáripar 1929. 20. évf. 11. szám, p. 5
11. Vegyészeti Lapok 1906. okt. 20. 1. évf. 1. szám, pp. 1-2 12. Heidlberg Tivadar felelős szerkesztő céges levele Szathmáry László úrnak. Kelt: Budapest, 1906. okt. 19. MVM D Gy. sz.: 16394/1.
13. Vegyészeti Lapok 1-7. évfolyamai, Budapest, 1906-1912.
14. Vegyészeti Lapok szerkesztősége (Bokor Helvey) céges levele Szathmáry László tanársegéd úrnak. Kelt: Budapest, 1911. ápr. 5. MVM D Gy.sz.: 16394/2. 15. Dr. Helvey Tivadar (Nekrológ) Magyar Gyáripar, 1929. 20. évf. 6. szám, p. 14.